

DEVELOPING MODEL PROGRAM OF BREAST FEEDING MAHARAT NAKHON RATCHASIMA HOSPITAL

วรินทร์	พิชัยแพทย์ *
พรณวจิ	ถนอมสิงห์ *
พยอม	บุรณสิน **
สุวรรณี	พุทธพงษ์ศิริพร *
มงคล	ผานิดานันท์ ***
รุจิรา	มังคละศิริ ****
สงบ	วัชรมูลิก *****

บทคัดย่อ

โปรแกรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ของโรงพยาบาลมหาราช เป็น Model หนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการที่มาจากกลุ่มงาน หรือฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีผู้อำนวยการโรงพยาบาลเป็นประธาน นอกจากนั้นรูปแบบของการทำงานเป็นแบบผสมผสานกัน "Integrated Comprehensive Breast Feeding Promotion Program"

นอกจากลักษณะงานดังกล่าวแล้ว การให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อให้มีแนวความคิดไปทางเดียวกัน เป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นจึงได้จัดการอบรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แก่เจ้าหน้าที่ทุกระดับของโรงพยาบาลขึ้น

- * กลุ่มงานกุมารเวชกรรม โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา
- ** กลุ่มงานผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา
- *** กลุ่มงานสูติ - นรีเวชกรรม โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา
- **** ฝ่ายเวชกรรมสังคม โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา
- ***** ฝ่ายการพยาบาล โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา

โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา เป็นโรงพยาบาลศูนย์แห่งหนึ่งของกระทรวงสาธารณสุข มีผู้ป่วยมารับการตรวจ วันละประมาณ 1,800 คน รับผู้ป่วยในได้ 1,000 เตียง รับผู้ป่วยที่ส่งต่อมาจากโรงพยาบาลชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา และโรงพยาบาลในเครือข่าย นอกจากการรักษาแล้ว โรงพยาบาลมีกลุ่มงานเวชกรรมสังคมที่ทำหน้าที่ป้องกัน (Preventive) อีกด้วย

วิชาการโรงพยาบาลมหาราช มีหน้าที่ส่งเสริมงานด้านวิชาการแก่แพทย์ใน-เครือข่าย นอกจากนี้แล้ว ยังมีนักศึกษาหลักสูตรต่าง ๆ ที่มาศึกษาที่โรงพยาบาล ดังต่อไปนี้

1. นักศึกษาแพทย์ปีสุดท้ายของคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี
2. หลักสูตรร่วมฝึกอบรมแพทย์เฉพาะทางระหว่างคณะแพทยศาสตร์รามาธิบดีและโรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา สาขาที่เปิดฝึกอบรม สาขากุมารเวชศาสตร์ สูติ-นรีเวชวิทยา และอายุรศาสตร์
3. นักศึกษาพยาบาลของวิทยาลัยพยาบาลนครราชสีมา มาฝึกปฏิบัติงาน

โรงพยาบาลมหาราช มีเจ้าหน้าที่ทั้งหมด 1,901 คน (ตารางที่ 1) กลุ่มงานสูติ-นรีเวชกรรม และกลุ่มงานกุมารเวชกรรมเป็นกลุ่มงานใน 20 กลุ่มงาน ของโรงพยาบาล ซึ่งทำหน้าที่ดังกล่าวแล้วข้างต้น พร้อมกับประสานงานกับกลุ่มงานอื่น ๆ กลุ่มงานสูติ-นรีเวชกรรมมี 78 เตียง และห้องพิเศษ 18 ห้อง สถิติของกลุ่มงานสูติ-นรีเวชกรรมโดยย่อ (ตารางที่ 2) ส่วนกลุ่มงานกุมารเวชกรรมมีเตียงรับเด็กที่ป่วย 188 เตียง และห้องพิเศษ 12 ห้อง สถิติของกลุ่มงานกุมาร ที่ควรทราบ (ตารางที่ 3)

Table 1.

Maharat Nakhon Ratchasima Hospital's Personels of 1987

	Categories	Number of Personel	Remark
1	Physicians	100	
2	Dentist	9	
3	Pharmacists	8	

	Categories	Number of Persomel	Remark
4	Nurses	471	Government Salary Hospital Salary
5	Practical Nurse	175	
6	Other Officers	123	
7	Worker and Aides	543	
8	Worker and Aides	472	

**Tabel II. Some Interesting Statistics of Obstetrics and
Gynecology Department in 1987**

	Categories	Number of Cases
1	Out Patient	34101
2	Antenatal Clinic	21963
3	High Risk Clinic	985
4	Total Delivery	9595
5	Normal Delivery	6554
6	Operative Obstetrics	3041
	- Forceps Extraction	229
	- Vacuum Extraction	1398
	- Breech Delivery	194
	- Caesarean Section	1192
	- Caesarean Hysterectomy	7

**Tabel III. Some Interesting Statistics of Pediatrics
Department in 1987**

	Catagories	Number of Cases
1	Total birth	9607
2	Total live birth	9500
3	Problem cases	1741 (18.31 %)
	- Low birth weight	910(9.57 %)
	- Still birth	99=10.3/1000
	Total birth	
4	Total Death	142
5	Early neonatal death	87=9.1/1000
	live birth	
6	Perinatal Motality Rate	19.3/1000
	Total birth	
7	5 Leading Cause of Morbidity	
	- Sepsis	426
	- Severe birth	372
	Asphyxia	
	- Diarrhea	342
	- Respiratory	192
	distress syndrome	
	- Pnuemonia	103

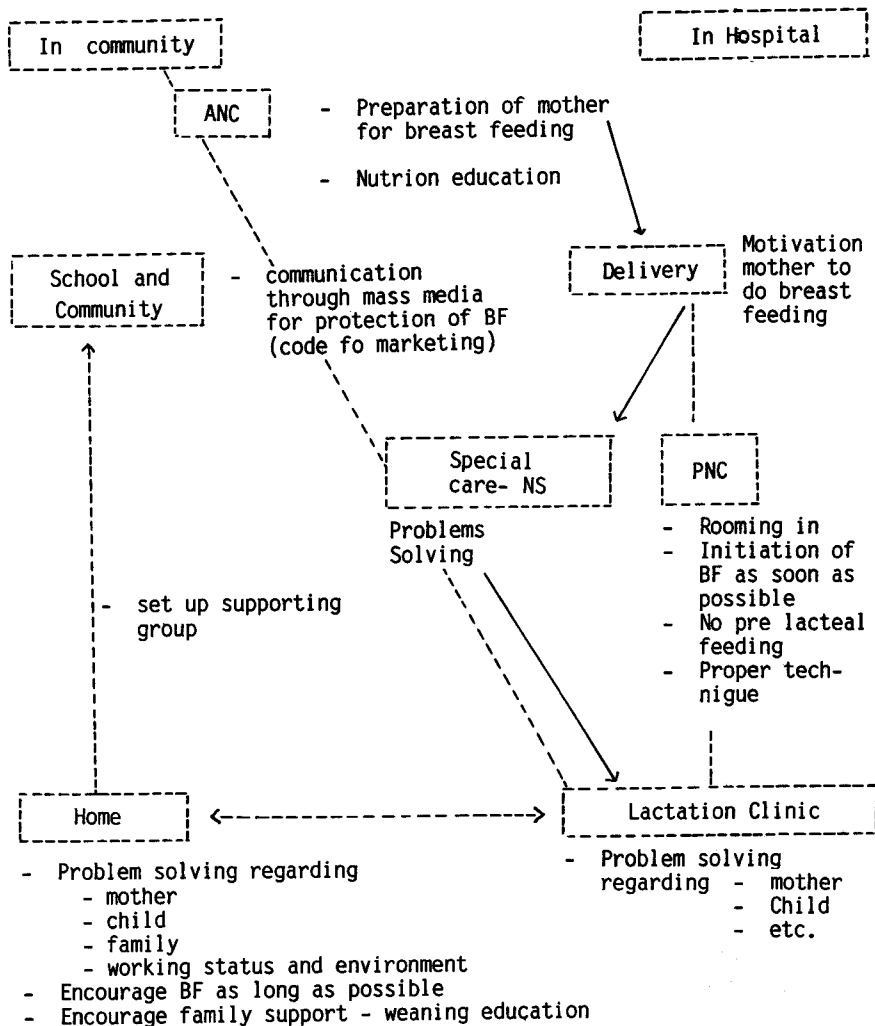
Table III. Continue

	Catagories	Number of Cases
8	5 Leading Cause of Death	
	- Severe birth asphyxia	20
	- Respiratory distress` Syndrome	13
	- Pulmonary hemorrhage	13
	- Pneumothorax	13
	- Sepsis	13

การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ได้เริ่มขึ้นในประเทศไทย ใน พ.ศ. 2520 โดยสมาคมกุมาร เป็นผู้จัดการประชุมเพื่อฟื้นฟูการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และอาหาร-เสริมของเด็กทารก ในปี พ.ศ. 2525 ดร.สมชาย คุรงค์เดช คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลและแพทย์หญิงรุจิรา มังคละศิริ หัวหน้าฝ่ายเวชกรรมสังคม ของโรงพยาบาล มหาราช ได้เสนอโครงการ "Infant feeding" ต่อ Wellstart* ในปี พ.ศ. 2527 แพทย์ และพยาบาลไทย 4 คน ได้ไปฝึกอบรมที่ Wellstart, Sandiego, California. เมื่อกลับมา ก็ได้ร่วมกับคณะสาธารณสุขศาสตร์และคณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล ได้จัดการอบรม ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ขึ้นหลายครั้ง โดยเชิญทีมงานของแต่ละโรงพยาบาล ซึ่ง ประกอบด้วยกุมารแพทย์ สูติแพทย์ และพยาบาลทั้งสองสาขาของแต่ละแห่งมารับการอบรม เมื่อเสร็จการอบรมแล้ว ทีมงานต่าง ๆ ได้รับการขอร้องให้กลับไปจัดการอบรมแก่เจ้าหน้าที่ ของโรงพยาบาลของตนที่ยังไม่ได้ให้การอบรม ในปี พ.ศ. 2529 แพทย์และพยาบาลจาก โรงพยาบาลมหาราช 4 คน ได้ไปศึกษาและอบรมที่ Wellstart (กลุ่มที่ 2) และเมื่อ เสร็จการอบรมกลับมา ได้เปิดการอบรมเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา ใน ปี พ.ศ. 2530 แพทย์และพยาบาลจากโรงพยาบาลมหาราช 13 คน (กลุ่มที่ 3) ซึ่งเป็น

ระดับผู้บริหาร 3 คน และแพทย์ พยาบาล 5 คน ไปรับการอบรมที่ Wellstart อีก เมื่อกลับมาศิษย์เก่า Wellstart ทั้งหมด ได้ขออนุญาตจากผู้อำนวยการโรงพยาบาล จัดตั้ง "คณะกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่" และได้เสนอโครงการการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แบบผสมผสานขึ้น (Integrated Comprehensive Breast feeding Promotion Program ดังรูปที่ 1)

Figure I

Integrated Comprehensive Breast feeding Promotion ProgrammeMaharat Nakhon Ratchasima Hospital

คณะกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา

ผู้อำนวยการโรงพยาบาล	ประธาน
รองผู้อำนวยการ	เป็นรองประธาน
คณะกรรมการบริหาร	หัวหน้ากลุ่มงานสูติ-นรีเวช
	หัวหน้ากลุ่มงานจิตเวช
	หัวหน้ากลุ่มงานกุมาร
	หัวหน้าฝ่ายการพยาบาล
	หัวหน้าฝ่ายเวชกรรมสังคม
	หัวหน้าฝ่ายโภชนาการ
	หัวหน้าฝ่ายวิชาการ
<u>คณะทำงาน</u>	
กุมารแพทย์ 2	อาจารย์วิทยาลัยพยาบาล 4
สูติแพทย์ 1	พยาบาลเวชกรรมสังคม 3
ผู้อำนวยการพยาบาลกุมาร 1	เจ้าหน้าที่สาธารณสุข 1
ผู้อำนวยการพยาบาลสูติ-นรีเวช 1	โภชนาการ 1
หัวหน้าหอผู้ป่วยสูติ-นรีเวช 3	

Integrated Comprehensive Breast feeding

Promotion Program (รูปที่ 1)

Prenatal (A.N.C.)

หลังจากที่คณะทำงานได้ทำการอบรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ไปแล้ว 2 ครั้ง อาจารย์วิทยาลัยพยาบาล ซึ่งได้รับการอบรมไปแล้ว ให้นักศึกษาเริ่มตรวจด้านมดลูกที่แม่มารับการฝากครรภ์ที่ ANC ไปด้วย และขณะที่แม่รอตรวจที่ ANC นี้ ก็ได้ให้ความรู้ทางสุขศึกษาโภชนาการ และความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ด้วย

During delivery

ในห้องคลอดได้พยายามให้แม่กับลูกสัมผัสกันโดยเร็วที่สุด และในขณะที่เดียวกันได้พยายามให้เจ้าหน้าที่ทุกระดับเกิด Concept ว่าการคลอด ถ้าคลอดโดยธรรมชาติจะดีที่สุด

Post partum ward

ให้แม่กับลูกอยู่ด้วยกัน (Rooming - in) ได้เร็วที่สุด เพื่อให้ลูกคุ้นแม่ พยายามไม่ให้น้ำหรือน้ำเกลือ แต่พวกที่คลอดโดย Caesarean section, Vacuum, Forceps etc ได้จัดให้มี partial rooming-in

Breast feeding corner in special care nursery

เด็กที่เจ็บป่วยหลังคลอด เช่น severe birth asphyxia เด็กคลอดก่อนกำหนด เด็กที่ตัวโตผิดปกติ ทารกที่แม่ติดเชื้อ ทารกที่มีปัญหาทางการหายใจ เด็กเหล่านี้จะถูกแยกไปไว้ที่ห้องเด็กทารกป่วยและได้รับการรักษาจนกระทั่งเด็กมีสภาพดีขึ้นแล้ว จะส่งมาที่ ward เพื่อให้อยู่กับมารดาหรือให้กลับบ้าน

Mini milk bank

เด็กที่เจ็บป่วยจะแนะนำให้แม่มาเยี่ยมลูก จะแนะนำให้แม่ปัมนมไว้ให้ลูกของตน โดยใส่ตู้เย็นไว้

Lactation clinic

คลินิกนี้ได้เปิดดำเนินการในเดือนธันวาคม 2530 โดยแพทย์และพยาบาลอาทิตยละ 1 วัน (2 ชั่วโมง) วันอังคาร แม่ที่มีปัญหาการให้นมบุตรจะมาปรึกษาได้

Discharge Procedure

เมื่อแพทย์เห็นควรให้กลับบ้านได้ จะนัดให้กลับมาให้ตรวจร่างกาย และให้วัคซีนที่ Well baby clinic เมื่ออายุได้ 2 เดือน แต่ถ้าเด็กที่คุ้นนมได้ไม่ดี อาจจะมาก่อนนัด โดยมาที่ Lactation คลินิก หรือพยาบาลเวชกรรมสังคมถ้าออกไปเยี่ยมที่บ้านก็จะช่วยแก้ปัญหาไป

ส่วนเด็กที่เจ็บอยู่ใน New born Nursery จะนัดหมายมาตรวจที่ high risk new born clinic ภายใน 2 อาทิตย์

ในชุมชน (Community)

ฝ่ายเวชกรรมสังคม ได้จัดตั้งอาสาสมัครนักเรียน (Volunteer pupils) มีการฝึกอบรมให้ความรู้ทางสาธารณสุขมูลฐาน และความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สอดคล้อง

แทรกไว้ เพื่อว่าเด็กจะได้กลับไปพูดคุยกับแม่ที่บ้าน และในขณะเดียวกัน ก็ให้ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ไปด้วย

การให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขทั้งหมด

ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่าคณะกรรมการประกอบด้วยหัวหน้างาน ของกลุ่มที่เกี่ยวข้องและผู้อำนวยการเป็นประธาน จึงทำให้การบริหารโครงการไม่ประสบปัญหามากนัก แต่สิ่งสำคัญ คือ ผู้ที่ทำงานด้วยกัน ควรมีความคิดเห็นคล้ายกันและไปทางเดียวกัน ดังนั้น การให้ความรู้เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ซึ่งคณะกรรมการนี้ดำเนินไปแล้ว

สำหรับแพทย์ประจำบ้าน นักศึกษาแพทย์ นักศึกษาพยาบาล

1.1 แพทย์ประจำบ้านสาขากุมาร ให้ทำ Topic discussion เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

แพทย์ประจำบ้าน สาขาสูติ-นรีเวช ในขณะที่หมุนเวียนไปฝึกหัดงานเวชกรรมสังคม ได้เข้ามาสังเกตการณ์ที่ New born clinic และ Lactation clinic

1.2 นักศึกษาแพทย์ มีชั่วโมง student Conference เรื่อง การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

1.3 นักศึกษาพยาบาล ได้สอดแทรกความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแมลงในวิชา สูติ-นรีเวช และกุมารเวชศาสตร์

1.4 หลักสูตรสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง เปิดการอบรมการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดา หลักสูตร 2 วัน

2. การพัฒนาความรู้ของคณะผู้ดำเนินงาน มีการประชุมและ journal club เพื่อช่วยเพิ่มพูนความรู้แก่คณะทำงาน

3. สำหรับประชาชนทั่วไป ได้กระจายความรู้ไปสู่ประชาชนโดยเปิดการอบรม

- นักเรียนอาสา
- แม่อาสา

- exhibition

ประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ที่พอจะรวบรวม ได้แก่ แม่, ลูก, - Medical personel และโรงพยาบาลแม่

1. ลดค่าใช้จ่ายลง

2. ความเชื่อสมัยก่อนที่เกรงว่าการให้นมแม่ จะทำให้ทรงอกไม่สวยได้-
เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

3. เนื่องจากให้ลูกกับแม่สัมผัสกันเร็วที่สุด ทำให้แม่และลูกมีความผูกพันกัน
มากขึ้นด้วย Concept นี้ ทำให้เด็กแม่ทิ้งไว้ในโรงพยาบาลน้อยลง ในปีภายใน 6 เดือน
หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็น Rooming - in มีเด็กแม่ทิ้งไว้ในโรงพยาบาลเพียง 7 คน
เท่านั้น (ตารางที่ 6) ปกติมีอยู่ 30 - 40 คน/ปี

Table VI. Number Of Children Deserted In The Hospital

Year	Deserted Children		Total
	Delivery in hospital	Delivery Outside	
1979	24	32	56
1980	24	21	45
1981	32	23	55
1982	47	13	60
1983	28	8	36
1984	20	11	31
1985	28	3	31
1986	33	19	52
1987	14	7	21
1988 (Jan-June)	6	1	7

เด็ก

Morbidity และ Mortality ของเด็กทารกแรกคลอด คาดว่าจะลดลง แต่อย่างไรก็ตาม เท่าที่สังเกตโรคอุจจาระร่วง (ตารางที่ 4) และ Severe jaundice ลดลง ดังจะเห็นได้ว่าการทำ Exchange transfusion จาก Severe jaundice นั้นลดจำนวนลงมาก (ตารางที่ 5) แต่อย่างไรก็ตามต้องรอดูให้ครบ 1 ปีก่อน เพื่อผลพิสูจน์ทางสถิติ และ Malnutrition & child growth rate น่าจะดีขึ้นด้วย

**Table IV. Number of Diarrhea Cases 6 Months Before
And After Changing Policy**

Months/Year	Number of Cases	Cases/1000 live birth
May 1987	12	16.57
June 1987	31	41.6
July 1987	55	70.78
August 1987	22	28.09
September 1987	17	20.55
October 1987	7	8.54
November 1987	Preparing and changing policy	
December 1987	16	18.95
January 1988	18	21.73
February 1988	20	29.49
March 1988	10	12.88
April 1988	9	12.08
May 1988	4	5.49

**Table V. Number of Exchange Transfusion Cases 6 Month Before
And After Changing Policy**

Months/Year	Number of Cases	Cases/1000 live birth
May 1987	7	9.66
June 1987	5	6.71
July 1987	12	15.44
August 1987	10	12.77
September 1987	1	1.20
October 1987	1	1.22
November 1987	Preparing and changing policy	
December 1987	4	4.73
January 1988	0	0
February 1988	0	0
March 1988	0	0
April 1988	1	0
May 1988	0	

นักศึกษาแพทย์ แพทย์ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข (Medical personels)

นักศึกษาแพทย์ แพทย์ประจำบ้าน และนักศึกษาพยาบาล ได้เรียนรู้เรื่องนมแม่เป็นอย่างดีแล้ว เมื่อออกไปปฏิบัติงานจะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง และจะช่วยส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยการสอนประชาชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่วิชาชีพของตนเอง

โรงพยาบาล

ลดค่าใช้จ่ายในการหาซื้อนมผง ขวตนมและเจ้าหน้าที่ในการบริหารห้องนมนี้ลงไปได้มาก

สำหรับสูติแพทย์ ก็มีความสะดวกในการเยี่ยมแม่และลูกไปพร้อม ๆ กัน
ไม่เสียเวลา

ปัญหาในขณะปฏิบัติงาน

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นมีน้อยมาก ในระยะแรก ๆ ย่อมมีความไม่เข้าใจกันบ้าง เพราะเพิ่งเริ่มงานใหม่ เช่น พยาบาลสูติ-นรีเวช เกรงจะเกิดอันตรายขึ้นกับเด็ก เพราะเอาเด็กมาให้อยู่กับแม่เร็วเกินไป แต่คณะกรรมการก็พยายามให้กำลังใจและขอให้ทดลองทำไปก่อน 2 เดือนผ่านไป พยาบาลที่กลัวก็ค่อย ๆ มีความมั่นใจมากขึ้น เพราะไม่มีปัญหาเกิดขึ้นกับเด็กทารกเลย และเมื่อ 6 เดือนผ่านไป คณะกรรมการกล้าที่จะกล่าวได้ว่าได้รับความร่วมมือเต็มที่ ยังคงเหลือปัญหาอยู่บ้างในหอผู้ป่วยสูติกรรม-แทรกซ้อน ซึ่งจะต้องให้เด็กทารกได้พบขวิดไปก่อนที่แม่จะสามารถให้ลูกกินได้เต็มที่ และในห้องคลอดในบางครั้ง เมื่อมีงานยุ่งมากจนลืมที่จะให้แม่และลูกได้สัมผัสกันเร็วที่สุด

โครงการที่จะทำต่อไป

เนื่องจากโรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา เป็นโรงพยาบาลศูนย์ และมีหน้าที่ช่วยเหลือโรงพยาบาลในเครือข่าย ทั้งด้านการรักษา วิชาการ และการวิจัย ดังนั้น น่าจะเป็นไปได้ที่จะทำให้โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมาเป็น Regional lactation centre ของภูมิภาคแถบนี้เพื่อกระจายความรู้ ความคิด และช่วยกันส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ขยายวงกว้างออกไปยิ่ง ๆ ขึ้น

กิตติกรรมประกาศ คณะกรรมการ ขอขอบพระคุณ นายแพทย์บรรพต บูรณสิน ผู้อำนวยการโรงพยาบาล ที่อนุญาตให้นำบทความนี้ออกตีพิมพ์ และได้สนับสนุนงานนี้โดยตลอด

เอกสารอ้างอิง

1. Durongdej. Somchai, An Analysis of Determinant on Breast Feeding Practices. Paper Presented at the Workshop an Infant Feeding Study. Faculty of Public Health, Mahidol University. July 18 - 19, 1983

2. Durongdej, Somchai. Mangklasiri.R. Paper presented in Sattelite Meeting on Breast feeding Pediatrics Congress, ANA Hotel, Tokyo. I April 1988.
